Pusztai Gábor

Kölcsey Hollandiában

A holland és a magyar, kis nyelvként, a világirodalmi mező perifériáján helyezkedik el. Egymás irodalmát fordításban, egészen a 20. század közepéig elsősorban valamilyen nagy közvetítőnyelv, alapvetően a német segítségével ismerhették. A holland érdeklődés a 19. században a magyar irodalom iránt meglehetősen szerény volt. Magyar szerzők műveit is fordították ugyan ekkor hollandra, de ez Madách Imre,[1] Jósika Miklós,[2] Eötvös József,[3] Mikszáth Kálmán[4] és Jókai Mór[5] műveire korlátozódott. Kölcsey Ferenc neve és művei alig voltak ismertek a 19. századi holland olvasók számára.

Igaz, hogy az 1766-ban alapított, patinás Holland Irodalmi Társaság (*Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*) 1871-es évkönyvében[6] arról ad hírt, hogy a könyvtáruk számára beszerezték Kölcsey Ferenc 1840-ben Pesten kiadott *Minden Munkái*t,[7] de a kötetet valószínűleg nem sokan forgathatták a társaság holland tagjai közül, mivel a magyar nyelven íródott, és holland fordítás nem készült. Igaz, ekkor Kölcsey neve már nem volt teljesen ismeretlen a holland olvasók körében.

(Költő és politikus) 1836-ban jelent meg a hágai *Athenaeum* című holland folyóiratban egy hosszabb cikk a magyar irodalomról.[8] A cikk névtelen szerzője Zrínyi Miklóstól Gyöngyösi Istvánon, Beniczky Péteren és Koháry Istvánon keresztül egészen a 19. század elejéig, Kisfaludy Károlyig, Vörösmarty Mihályig és Döbrentei Gáborig taglalja a magyar szerzők életrajzát és sorolja műveiket. Ebben a cikkben kapott helyet Kölcsey rövid életrajza is. A holland szerző elsősorban Kölcsey kritikai írásait emeli ki, a Szemere Pállal együtt írt *Feleletet* (1815), mely válasz volt a Somogyi Gedeon által szerkesztett 1813-as *Mondolat*ra, mely a nyelvújítókat és főleg Kazinczyt parodizálta. A *Felelet* miatt a holland cikkíró szerint Kölcsey sok ellenséget szerzett. A szerző kiemeli Kölcseynek a *Tudományos Gyűjtemény* című folyóiratban megjelent kritikáit, és hogy alapítója volt az *Élet és Literatura* című folyóiratnak, valamint megemlékezik fordítói tevékenységéről. Legjelentősebb művének azonban nem költeményeit vagy az 1823-ben írt *Hymnus*t tartja (melyet meg sem említ), hanem Döbrentei Gáborral folytatott levelezését.

1840-ben jelent meg Amszterdamban, az *Almanak voor het schone en goede* almanachban Kölcsey *Dobozi* című, eredetileg 1821-ben írt balladájának holland

1 Madách Imre, *De tragedie van de mensch: dramatisch gedicht*, (Az ember tragédiája), átdolgozta és a bevezetőt írta A.S.C. Wallis, Beijers-Dannenfelser, Amsterdam, 1887.
2 Jósika Miklós, *De familie Mailly*, 2 kötet, németből ford. S. S. Deventer, J. de Lange, 1856.
3 Eötvös József, *Hongaarse dorpsverhalen*, (Elbeszélések), németből ford. S. van Nes, Zwolle, Ten Cate, 1863.; Josef Vrijheer van Eötvös, *De dorpsnotaris, (A falu jegyzője)*, fordítás németből hollandra, 2 kötet, A. ter Gunne, Deventer, 1874.
4 Mikszáth Kálmán, *Een paar steveltjes: een Hongaarsch schetsje*, *(A kis csizmák)*, ford. Eugeen van Oye, De Vlaamsche Kunstbode 19/2 (1889), 126–129.
5 Pusztai Gábor, *Jókai Hollandiában*, Alföld 2022/8., 112–122.
6 *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde 1871*, Brill, Leiden, 1871, 33.
7 *Kölcsey Ferenc Minden Munkái*, Heckenast, Pest, 1840.
8 Aanteekeningen betrekkelijk de Hongaarsche Letterunde en haare beoefenaars, (Megjegyzések a magyar irodalomról és írókról), Athenaeum, Tijdschrift voor Wetenschap en Kunst 1/1 (1836), 79–87.

fordítása.[9] A fordító, a kevésbé ismert holland romantikus költő, Hermanus Vinkeles (1790–1855) volt, aki „magyarból Kölcsey alapján" (*het Hongaarsch van Kölcsey gevolgd*) fordította le a magyar szerző művét. Vinkeles angolból fordított ugyan (Byron- és Osszián-fordításai is ismertek), de magyarul valószínűleg egyáltalán nem tudott. Ezért erősen feltételezhető, hogy Kölcsey *Dobozi*ját közvetítőnyelven keresztül, angolból vagy németből fordította. Kölcsey balladájának megjelenése különleges esemény lehetett, mert a *De Postbode* című könyvecskében az 1840-ben megjelent almanachok ismertetésénél külön kiemelik Kölcsey *Dobozi*ját: „Különböző német költők fordításai olvashatóak itt, sőt magyarból is fordítottak Kölcseytől."[10]

Az 1761-ben alapított, patinás és befolyásos holland irodalmi folyóirat, a *Vaderlandsche Letteroefeningen* egyik szerzője, G. J. Dozy, a kiegyezés évében, 1867-ben hosszan értekezik Magyarországról a *De Hongaarsche kwestie* (A magyar kérdés) című, összesen több mint ötven oldalas tanulmányában.[11] A politikai, politikatörténeti cikkben a holland szerző Magyarország helyéről ír a Habsburg Birodalomban, fejlődéséről és a kiegyezéshez vezető útról, külön kiemelve Kossuth és Deák szerepét. Kölcsey neve is felmerül, de csak mint országgyűlési képviselő, nem pedig mint költő jelenik meg az írásban.

Később is az a jellemző, hogy Hollandiában Kölcseyt nem mint költőt tartják számon, hanem mint kritikust és politikust. Az 1877-ben megjelent holland lexikon, a *Geïllustreerde Encyclopedie* részletesen közli Kölcsey életrajzát.[12] Kitér tanulmányaira, kritikai munkásságára és politikai szerepére is, de költészetét két mondattal elintézi: „Első költői próbálkozásai 1813-ban jelentek meg a Horváth-féle hölgyeknek szánt almanachban, valamint az *Erdélyi Múzeumban*. Szorgalmasan próbálkozott, hogy a magyar irodalmat gazdagítsa, de a műveit ért kritikák miatt hamar felhagyott a költészettel."[13] A 32 évvel később megjelent lexikon, a *Winkler Prins' Geïllustreerde Encyclopaedie* is említi „Frans Kölcseyt", de itt is kritikusi, lapalapítói és politikai szerepét emelik ki.[14] A *Hymnus* szóba sem kerül.

1887-ben jelenik meg hollandul Madách Imre *Az ember tragédiája* A. S. C. Wallis fordításában, *De Tragedie van den Mensch* címmel. A Wallis írói álnév mögött Adéle Opzoomer (1856–1925), a magyar református püspök, Antal Géza (1866–1934) holland felesége rejtőzött.[15] Opzoomer Madách-fordítása mellett intenzíven foglalkozott a 19. századi magyar irodalommal. A holland irodalmi folyóiratban, a *De Gids*ben közölt versfordításokat Petőfi Sándortól,[16] Tompa Mihálytól[17] és Tóth Kálmántól is.[18] A fordító hosszú előszót is írt Madách drámájának holland kiadásához, melyben 45 oldalon keresztül taglalja Madách életét és költészetét, valamint a magyar kortárs

9 Kölcsey Ferenc, *Dobozi*, Almanak voor het schone en het goede 1840, ford. Hermanus Vinkeles, Bijernick, Amsterdam, 1840, 98–107.
10 *De Postbode van Leeuwaarden op Groningen en viceversa*, Schierbeek, Leeuwaarden, 1840, 12.
11 G. J. Dozy, *De Hongaarsche kwestie*, Vaderlandsche Letteroefeningen 107/1 (1867/1), 1–23, 77–100.
12 *Geillustreerde Encyclopedie*, 9., szerk. A. Winkler Prins, Brinkman, Amsterdam, 1877, 472.
13 *Uo.*
14 *Winkler Prins' Geïllustreerde Encyclopaedie*, 10., szerk. Henri Zondervan, Elsevier, Amsterdam, 1909, 506.
15 Kalmthout, Ton van, *Adéle és a messzi országból jött komoly fiatalember = Oda-vissza. A kulturális transzfer folyamatai Hollandia, Flandria és Magyarország között*, szerk. Gera Judit – Vesztergom Janina, ELTE Eötvös, Budapest, 2018, 99–114.; Gera Judit, *A. S. C. Wallis életének és munkásságának megközelítései = Oda-vissza*, 115–152.
16 A. S. C. Wallis, *Schetsen uit de Hongaarsche poëzie Alexander Petőfi,* De Gids 1889. július, 1–49.
17 Uő, *Schetsen uit de Hongaarsche poëzie H. Michael Tompa,* De Gids 1889. augusztus, 185–220.
18 Uő, *Schetsen uit de Hongaarsche poëzie Koloman Toth*, De Gids 1889. október, 68–90.

költőket: Petőfit, Arany Jánost, Tompa Mihályt. Kitér a magyar történelemre, különösen az 1848–49-es forradalomra és szabadságharcra. Opzoomer az első, aki Kölcsey *Hymnus*át méltatja és a viharos magyar történelem kapcsán kiemeli, hogy szerinte jogosan írta a magyar költő, hogy „Megbűnhődte már e nép a múltat, s jövendőt."[19] Az, hogy Opzoomer külön kiemeli Kölcsey *Hymnus*át, talán nem véletlen. Amellett, hogy az írónő a magyar irodalom avatott szakértőjének számított, az is szerepet játszhatott, hogy egy évvel korábban a holland újságok hosszú cikkekben tudósítottak a budapesti millenniumi ünnepségről, és nem hagyták ki a leírásból, hogy annak végén, az érseki áldást követően a kórus zenekari és orgonakísérettel Kölcsey *Hymnus*át énekelte, melyet Erkel Ferenc 1844-ben zenésített meg.[20] Vagyis a holland olvasók a millennium kapcsán értesülhettek arról, hogy Kölcsey költeménye, nem hivatalosan ugyan, de mégis Magyarország nemzeti himnusza.

Kölcsey neve néha meglepő, tekervényes utakon került a holland sajtó hasábjaira. 1891-ben az *Arnhemsche Courant* című holland napilapban H. van de Stadt terjedelmes cikkben, lelkesen írt a volapükről, egy 1879-ben kitalált mesterséges nyelvről, melynek szellemi atyja a német Johann Martin Schleyer (1831–1912) katolikus prelátus volt.[21] A szerző beszámol a volapük nyelv térhódításáról és ennek egyik legújabb fegyvertényéről, Kölcsey *A kárpáti kincstár* című elbeszélésének volapükre való fordításáról. Kölcsey művét a volapük lelkes magyarországi terjesztője, Gebaur Izor (1839–1916),[22] akkor zirci katolikus pap, ciszterci szerzetes fordította le volapükre *Div belema Tatra* címmel,[23] melyhez volapük–magyar szójegyzéket is mellékelt. A fordítás, elsősorban a volapük rajongók körében, nemzetközi visszhangot is kapott, de a siker nem tartott sokáig. A volapük tíz évnyi virágzás és lelkes propagálás után lassan elhalt, köszönhetően az eszperantó megjelenésének.

(A nemzeti érzés kifejezője) A két világháború között a magyar–holland kapcsolatok csúcspontjának a holland gyermekmentő akció számított. Ennek keretében 1920 és 1930 között több mint 28.000 magyar gyermek nyaralhatott hosszabb-rövidebb ideig holland nevelőszülőknél és heverhette ki a semleges Hollandiában a világháború, a forradalmak, a román megszállás és a tanácsköztársaság traumáját.[24] A sok magyar gyermeknek a hollandiai jelenléte pozitív folyamatokat indított el mindkét országban. A hollandok felfedezték a távoli Magyarországot, virágzottak az egyházi, politikai, gazdasági, irodalmi, turisztikai és személyes kapcsolatok is. Az érdeklődés egymás nyelve és kultúrája iránt szintén megnőtt. 1923-ben[25] jelent meg Széll Sándor

19 Emmerich Madách, *De Tragedie van den Mensch*, naar het Hongaarsch bewerkt en ingeleid door A. S. C. Wallis, Bijers & Dannenfelser, Amsterdam, 1887, 7.

20 *Het Hongaarsche Millenium. De feesten zijn begonnen*, Algemeen Handelsblad 1896. május 24., tweede blad, 2.

21 H. van de Stadt, *Volapük*, Arnhemsche Courant 1891. május. 30., 2.

22 Gebaur többször publikált a volapükről: Gebaur Izor, *Világnyelv volapük, nemzetközi kereskedelmi és társalgási nyelv gyakorlatokkal és kulccsal Schleyer J. M. rendszere szerint*, Taizs, Pécs, 1888; Uő, *Volapük namapenäd pebüköl*, Taizs, Pécs, 1887; Uő, *Natamilags tel in Nugän*, Pécs, Taizs, 1888.

23 Kölcsey Ferenc, *Div belava Tátra*, volapükre ford. Gebaur Izor, Taizs, Pécs, 1891.

24 *A gyermekvonatok. Élő híd Magyarország, Hollandia és Belgium között az első világháború után*, szerk. Maarten J. Aalders – Pusztai Gábor – Réthelyi Orsolya, L'Harmattan, Budapest, 2020.

25 A könyvben megjelenési év nincs feltüntetve, de a holland könyvkereskedők lapja, a *Nieuwsblad voor den Boekhandel* 1923. november 6-ai számában hírt ad a friss megjelenésről. Egy 1956-os újsághír szerint a nyelvkönyvet Kampenben, 1923-ban adták ki. *Een bres in de taalbarriére*, Zierikzeesche Nieuwsbode 1956. november 30., 5.

magyar nyelvkönyve, a *De vlugge Hongaar* [Gyorsan magyarul][26] Hollandiában. Széll, aki egy ideig a rotterdami magyar konzulátuson dolgozott, kissé rendhagyó módon nyelvkönyve végén az olvasási és fordítási gyakorlatok fejezetben az Úri imádságot, a korszellemet tükröző *Magyar Hiszekegy*et és a „Csonka Magyarország nem ország, Egész Magyarország Mennyország"-ot adta meg, de magyar költők versrészleteit is közölte. Így a fordítási feladatok között helyet kapott Vörösmarty *Szózat*ának első versszaka, Petőfi *Nemzeti dal*ának részlete, Kozma Andor *A hollandus szív* című, talán jogosan elfeledett verse (teljes terjedelemben) és Kölcsey *Hymnus*ának első versszaka is.[27] Itt Kölcsey a 19. századi holland ismertetésektől eltérően már nem mint politikus vagy kritikus jelenik meg, hanem mint a magyar nemzeti érzés kifejezője, a nemzeti imádság szerzője, a magyar klasszikus irodalom jeles képviselője.

Az első világháború utáni magyar gyermekmentő akció egyik központi figurája Willem Carel Adrien van Vredenburch báró (1866–1948) volt, aki 1925-ben a Debreceni Egyetem díszdoktori címét is megkapta. 1936-ban rövidke, összesen 57 oldalas könyvet írt Magyarországról *Hongarije en de Hongaren* [Magyarország és a magyarok] címmel.[28] A könyv Van Vredenburch két, 1932-ben Hágában tartott előadását tartalmazza, melyek Magyarország történetéről (Attila hun fejedelemtől Horthy kormányzóig) és kultúrájáról (a finn–magyar rokonságtól Janus Pannoniuson keresztül egészen Liszt Ferencig és a trianoni békéig) szólnak. A szerző a könyv mellékletében közli „Frans Kölcsey" *Hymnus*ának szabad, tartalmi fordítását is, de a versszakok formáját sem hagyja meg, csupán versszakonkénti bekezdésekre szorítkozik.[29] Emellett „Michaël Vörösmarty" *Szózat*ának és a *Magyar Hiszekegy*nek is közli a holland fordítását, valamint egy Magyarország-térképet, melyen a trianoni szerződésben elcsatolt területeket jelöli.

Ugyanabban az évben megjelent egy vaskosabb kötet is Magyarországról, a szerző Frans Schneiders leideni újságíró volt, könyvének címe: *Hongarije – Het lied van de Donau* [Magyarország – a Duna dala].[30] Schneiders 1933-ban egy holland újságíródelegáció tagjaként járt Magyarországon, ahol megismerkedett az akkor 25 éves budapesti Szánthó Erzsébettel. 1934-ben házasodtak össze és Hollandiában telepedtek le. Két évvel később jelent meg Schneider Magyarországról szóló könyve, mely olyan, mint egy szerelmi vallomás: emocionálisan túlfűtött, érzelmes, szubjektív.[31] A könyvet feleségének ajánlja (hollandul és magyarul is): „Ajándékul szántam kis feleségemnek, akinek magyar szívéből ez a mű megszületett."[32] A lovagiasságtól a csárdásig, a tokaji bortól Trianonig, a budai vártól Petőfiig mindenről van itt szó, Kölcseyről is. De nem a magyar költészetnél kerül elő először Kölcsey, hanem a tokajinál. Schneiders az idevágó két sort („Tokaj szőlővesszein…") idézi magyarul a *Hymnus*ból, majd megadja a holland fordítást is.[33] A magyar irodalomról szóló rövidke, alig 11 oldalas fejezetben is megemlíti Kölcseyt, de az említésen túl nem kap

26 Széll Sándor, *De vlugge Hongaar*, Zalsman, Kampen, [1923].
27 *Uo*, 108.
28 W. C. A. baron van Vredenburch, *Hongarije en de Hongaren*, Sijthoff, Leiden, 1936.
29 *Uo*., 53–54.
30 Frans Schneiders, *Hongarije – het lied van de Donau*, 's Hertogenbosch, Teulings, [1936].
31 Pusztai Gábor, *Wo menschen leiden, müssen Menschen helfen = Trianon 1920–2020. Some Aspects of the Hungarian Peace Treaty of 1920*, szerk. Barta Róbert et al., Debreceni Universitas Nonprofit Közhasznú Kft, Debrecen, 2021, 233.
32 *Uo*., 5.
33 *Uo*., 126.

szerepet a *Hymnus* szerzője.[34] Összességében könyve édeskeveset tudhatott meg a holland olvasóközönség Kölcseyről, de valószínűleg nem is ez volt a szerző célja. A holland újságírót személyes benyomásai, magyar felesége iránt érzett lángoló szerelme és a magyarországi revíziós hangulat magával ragadta.

A két világháború közötti Hollandiában Magyarország és a magyarok annyira a figyelem középpontjában voltak, hogy még az is újsághír volt, hogy új magyar bélyegsorozat került a piacra: az 5 filléresen „Frans Kölcsey", a 25 filléres bélyegen „Michael Vörösmarty" portréja látható.[35] De szerencsére voltak Hollandiában olyanok is, akik tényleg konyítottak a magyar irodalomhoz.

Elly Hoekstra (1897–1950) 1938-ban írt 28 oldalas, két részletben közölt tanulmányt a magyar irodalom vallásos elemeiről a *De Nieuwe Gids* című irodalmi folyóiratban.[36] A szerzőt olasz és magyar tanulmányait követően (magyarul valószínűleg a Debreceni Nyári Egyetem kurzusain tanult) 1938-ban kinevezték az Utrechti Egyetem magántanárává, ahol magyar nyelvet, majd 1940-től magyar irodalmat is oktatott. Könyvet írt a magyar nyelvtanról (*Beknopte Hongaarse grammatica*) és tanulmányokat publikált a magyar irodalomról is. A *Het religieuse element in de Hongaarsche letterkunde* [Vallásos elemek a magyar irodalomban] című cikkében Kölcsey költészetére is kitér. Kazinczy mellett Kölcseyt is úgy emlegeti, mint akire erősen hatott a német irodalom. A *Hymnus* költőjét méltatja, majd nemzeti imádságunk elemzése és néhány versszakának holland fordítása (5., 6., 8. versszak) következik. Ezután összehasonlítja Vörösmaty *Szózat*át a *Hymnus*szal, és arra a következtetésre jut, hogy míg Kölcsey kizárólag Isten segítségét kéri, az ő kegyelmében bízik, addig Vörösmarty a magyarokat szólítja meg, az emberek jövőbe vetett hitére apellál.[37] Mindenesetre Hoekstra tanulmánya az első olyan holland elemzés, mely komolyabban foglalkozik Kölcsey költészetével és konkrétan a *Hymnus*szal.

A holland lelkész, Willem Abraham Dekker (1888–1975) 1939-ben publikálta magyar irodalomtörténeti munkáját *Van godsdienst en vaderland* (Vallás és haza) címmel, melyben Kölcsey munkásságát is tárgyalja.[38] Dekkernek különleges kapcsolata volt Magyarországgal. Az első világháború utáni gyermekmentő akcióban tevékeny szerepet vállalt, amiért a Magyar Vöröskereszt ki is tüntette, megtanult magyarul, többször járt Magyarországon a Holland Református Egyház Zsinatának megbízottjaként, előadásokat tartott, konferenciákon vett részt és Debrecenben díszdoktori címet is kapott.[39] Hollandiában számos cikket publikált Magyarországról és a magyar protestantizmusról. Dekker nemcsak a gyermekmentő akció idején, hanem később is az elesettek, elnyomottak és az üldözöttek pártján állt. Az orosz–finn háború alatt Hollandiában rendkívül sikeres gyűjtést szervezett a finnek javára, a II. világháborúban, a német megszállás idején aktív tagja volt a holland ellenállásnak, zsidókat és amerikai pilótákat is bújtatott, valamint a háború utolsó hónapjaiban, 1944–45 telén,

34 *Uo.*, 243.
35 *Nieuwe Hongaarse zegels*, De Koerier 1937. június 25., 12.
36 Elly Hoekstra, *Het religieuze element in de Hongaarsche letterkunde*, De Nieuwe Gids 53/7 (1938), 167–177, 275–288, 276.
37 *Uo.*, 167–177, 275–288, 279.
38 W. A. Dekker, *Van godsdiens en vaderland*, Callenbach, Nijkerk, 1939.
39 Bozzay Réka, *Holland díszdoktorok a Debreceni Egyetemen a két világháború között*, Gerundium 10/1 (2019), 63–91.

mely Hollandiában az „éhezés teleként" ismert, élelmiszerszállítmányokat szervezett az éhező nyugat-hollandiai nagyvárosokba. Dekker irodalomtörténeti munkáját a könyve elején a Debreceni Református Kollégiumnak ajánlja, hálából a díszdoktori címért. Könyve az első hollandul megjelent, összefoglaló munka a magyar irodalom történetéről. Annak ellenére, hogy a szerző nem volt irodalomtörténész és magyarul is csak az élet iskolája tanította meg, több mint háromszáz oldalas, olvasmányos áttekintést nyújt a holland olvasónak a magyar honfoglaláskori regéktől és mondáktól Kosztolányi munkásságáig. Dekker persze ettől függetlenül amatőrnek tekinthető, akinek munkáján átsüt a keresztyén szemlélet és a korszellemre jellemző revizionista látásmód. Irodalomtörténetében nemcsak Kölcsey kritikusi munkásságát taglalja (ő is kitér a *Mondolat*-ügyre), hanem nagy hangsúlyt fektet a *Hymnus* tárgyalására is. Ráadásul a *Hymnus* teljes (és ismereteim szerint első) holland nyelvű, szabad, rímtelen fordítását is közli. Elemzésre nem vállalkozik, inkább ír Kölcsey életéről, Berzsenyivel való konfliktusáról, műveinek kiadásáról és politikai pályájáról. Inkább mint hazafit méltatja, semmint költőt.[40]

(A szabadság költője) 1956-ban heteken keresztül címlapon szerepeltek a holland sajtóban a magyarországi események. A magyar forradalom kitörése Hollandiában lelkesedést váltott ki, vérbe fojtása hatalmas felháborodást keltett. Szimpátiatüntetések voltak a magyar szabadságharc mellett, és harmincezer dühös demonstráló gyűlt össze a CPN (Communistische Partij Nederland = Holland Kommunista Párt) amszterdami székháza előtt, hogy a párt betiltását követelje, mivel a CPN a szovjetek irányvonalát követve nyilatkozatban közölte, szükségesnek tartja az orosz beavatkozást Magyarországon. A holland kommunisták szerint Magyarországon nyugati imperialista ügynökök által támogatott, magyar fasiszták által vezetett ellenforradalom zajlott.[41] Ezzel a véleménnyel azonban a holland kommunisták egyedül voltak saját hazájukban. A kommunista könyvkereskedés, a Pegasus kirakatát betörték, a tömeg feltörte az utcaköveket és megdobálta, majd megpróbálta felgyújtani a pártszékházat, ami részben sikerült is. A székház összes ablakát betörték.[42] A rendőrség kénytelen volt fegyvert használni a tüntetők ellen, néhányan megsebesültek.[43] Holland fiatalok a hágai külügyminisztérium előtt is tüntettek, követelve, hogy kormányuk gyakoroljon nyomást a Szovjetunióra, hogy az vonja ki csapatait Magyarországról. A többszáz demonstráló Hága belvárosában olyan transzparensekkel vonult fel, mint „Szabadságot Kelet-Európának!", „Vallásszabadságot", „Független bíróságot" vagy „Szabad, demokratikus választásokat".[44] A külügyminisztérium elől a tömeg a szovjet nagykövetség épülete elé akart vonulni, de a rendőrség megakadályozta. Motorizált egységek zárták le a nagykövetséghez vezető utcákat. „Vrijheid voor Hongarije!" (Szabadságot Magyarországnak!) skandálta a tömeg és többször megpróbálta áttörni a rendőrkordont, sikertelenül.[45]

40 Dekker, *I. m.*, 135.
41 Jan de Vette, *De CNP en de Hongaarse opstand (1956)*, Historiek, 2019. július 21. https://historiek.net/cpn-hongaarse-opstand-1956/110527/
42 *Anti-communistische demonstraties in Amsterdam en Den Haag*, Algemeen Handelsblad 1956. november 5., 4.
43 Vette, *I. m.*
44 *Jongeren betogen voor vrijheid in O.-Europa*, Friese Koerier 1956. november 3., 2.
45 *Politie voorkwam optocht naar Russische ambassade*, Haarlem's Dagblad 1956. november 3., 3.

A *De Volkskrant* című napilap 1956. november 5-én *Boedapest in de rode storm* [Budapest vörös viharban] címmel írt drámai hangvételű beszámolót a magyar eseményekről.[46] A cikk végén, keretben a *Hymnus* első versszakának holland, szabad fordítását is közölték, *O God, breng hun betere jaren* [Ó, Istenem adj nekik jobb éveket] címmel.[47] A részlet mellett a cikkíró kiemeli a költemény aktualitását, de hibásan említi Kölcsey nevét (Frans Kölcsey), valamint szintén hibásan a *Hymnus* keletkezésének idejét, azt 1823 helyett a napóleoni háborúk idejére téve. Egy nappal később a twentei napilap, a *Tubantia* hosszú cikket közölt a kilencezer fős szovjet- és kommunistaellenes tüntetésről Enschedeben, melynek során a magyar *Hymnus*t is elénekelték.[48] Az ismeretlen holland újságíró ennek kapcsán valószínűleg úgy gondolta, hogy az aktualitások oltárán feláldozhatja a történelmi hűséget, mikor megjegyezte, hogy a dal az 1848-as szabadságharcban keletkezett, mikor a magyarok szintén a (cári) orosz csapatok ellen küzdöttek.

A *Het Vaderland* című újság 1956. november 5-i száma keretben közölte a *Hymnus* holland fordításának első, ötödik és nyolcadik versszakát, valamint Kölcsey rövid életrajzát.[49] A fordító Sivirsky Antal (1909–1993) hollandiai magyar író, irodalomtörténész és műfordító volt.[50] Sivirsky szorgalmasan propagálta a magyar irodalmat Hollandiában. Nemcsak számos publikációja volt ezen a téren, de a holland rádióban is népszerűsítette a klasszikus magyar irodalmat.[51]

1956 után, a Magyarországot Hollandiában övező lelkes szimpátia és figyelem elapadtával a magyar nemzeti imádságról sem hallunk semmit. Legközelebb a rendszerváltás idején bukkan fel ismét a holland sajtóban, de teljesen más kontextusban. Míg 1956-ban a *Hymnus* a magyar szabadság szimbóluma volt Hollandiában, addig a rendszerváltás idején a szélsőséges magyar nacionalizmus jelképévé vált. Az első szabad választások előestéjén a *Trouw* című holland lapban jelent meg politikai elemzés a magyarországi helyzetről.[52] Az akkori Független Kisgazda Párt budapesti elnökéről, Torgyán Józsefről is említést tesz a cikk, melyben elsősorban Torgyán nacionalizmusát és revansizmusát emeli ki a szerző, és retorikáját Hitlerhez, habitusát a náci propagandaminiszterhez, Joseph Goebbelshez hasonlítja. Ezt bizonyítandó a holland újságíró többek között megjegyzi, hogy a magyar politikus Kölcsey *Hymnus*ának sorait idézte beszédében: „Isten áldd meg a magyart".[53]

46 *Boedapest in de rode storm*, De Volkskrant 1956. november 5., 5.
47 *O God, breng hun betere jaren*, De Volkskrant 1956. november 5., 5.
48 *Indrukwekken protest tegen Russische misdaad in Hongarije*, Tubantia, 1956. november. 6, tweede blad, 1.
49 *Hymnus*, Het Vaderland, 1956. november 5, 3.
50 Sivirskyről lásd bővebben: Pusztai Gábor, *Jókai Hollandiában*, Alföld 2022/8., 116–117.
51 Sivirsky Antal, *Vier Hongaarse gedichten*, Vrije Geluiden 26 (1956. december), 11.
52 Wera de Lange, *Boerenapplaus voor de 'Goebbels' van Hongarije*, Trouw, 1990. március 24., 5.
53 *Uo.*